

23 Μαρτίου 2021

Τρόποι αντιμετώπισης και παύση της επιδημίας στον Πόντο

[Επιστήμες](#) / [Ιστορία](#)

[Θεοδόσιος Κυριακίδης, Θεολόγος-Δρ. Νεώτερης Ιστορίας](#)

Βασικό μέτρο προστασίας από τις επιδημίες παραμένει η καραντίνα και το λοιμοκαθακτήριο. Όμως η απουσία οργανωμένης δημόσιας παροχής υγείας, τα ελλιπή μέτρα πρόληψης των επιδημιών και η έλλειψη επιστημόνων ιατρών που θα μπορούσαν να περιορίσουν την εξάπλωση και την μεγάλη θραύση των επιδημιών δικαιολογεί τις εκατόμβες των θυμάτων.

Η κοινωνία της Οθωμανικής Τραπεζούντας και γενικά η Οθωμανική Αυτοκρατορία πολύ αργά αρχίζει να συστηματοποιεί αποτελεσματικά την άμυνα της απέναντι στην εξάπλωση των επιδημιών. Διεξοδικότερα με τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν σχετικά με την εμφάνιση της επιδημίας της πανώλης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και γενικότερα στην Ευρώπη ασχολήθηκε ο Κώστας Κωστής. Η γενικότερη διαπίστωση του είναι πάντως, ότι τα συστήματα υγειονομικής προστασίας που εφάρμοσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχαν περιορισμένη συμβολή στην απαλλαγή από την πανώλη[1]. Η προσωρινή παύση της επιδημίας μπορεί να οφειλόταν σε εξωγενείς παράγοντες, όπως είδαμε για παράδειγμα στην περίπτωση της επιδημίας του 1749, όπου η ξαφνική παύση οφείλονταν στην πυρκαγιά που ξέσπασε στην πόλη[2].

Σε μια σειρά από γράμματα του γαλλικού προξενείου της Τραπεζούντας που δημοσιεύει ο Daniel Panzac πληροφορούμαστε τις προσπάθειες του οθωμανικού κράτους να λάβει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα υγιεινής κατά των επιδημιών. Τα γράμματα έχουν γραφτεί μεταξύ των ετών 1838 και 1849 και το περιεχόμενό τους μας επιτρέπει να σχηματίσουμε μια εικόνα για τις προσπάθειες καταστολής των επιδημιών[3].

Το γράμμα που στέλνει ο γάλλος πρόξενος στις 27 Σεπτεμβρίου 1838 ανακοίνωσε την άφιξη στην Τραπεζούντα από την Κωνσταντινούπολη ενός τούρκου αξιωματούχου, του Σουλεϊμάν εφέντη, τα καθήκοντα του οποίου ήταν η οργάνωση της καραντίνας στην πόλη. Ο Σουλεϊμάν εφέντης έφερε μαζί του τον πρώτο γιατρό

Weinkauff, στον οποίο πρόσθεσε ως επίκουρο τον J. Roggeri, γιατρό του Οσμάν πασά από την Τραπεζούντα. Παρόλα τα μέτρα που έλαβαν η πανώλη βασίλευε την επόμενη άνοιξη σε όλη την περιοχή και υπήρχε φόβος εξάπλωσης της στην πόλη. Σημειώνει πως τα μέτρα που έχουν ληφθεί στην Τραπεζούντα δεν μπορούν να εγγυηθούν τίποτε[4]. Τα μέτρα αυτά ήταν μια οκταήμερη καραντίνα η διάρκεια της οποίας μπορεί να επιμηκυνόταν στις δεκαπέντε μέρες για τα ατμόπλοια με προορισμό την Κωνσταντινούπολη. Δεν υπήρχε όμως καραντίνα για τα ιστιοφόρα. Σε άλλο γράμμα με ημερομηνία 15 Ιουλίου του 1839 πληροφορούμαστε πως η συνέπεια της αναποτελεσματικότητας των μέτρων ήταν να κληθεί ο Σουλεϊμάν εφέντης στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος τελικά αντικαταστάθηκε από τον Οσμάν αγά. Ο Οσμάν αγάς προσκάλεσε ένα γερμανό γιατρό και τα μέτρα καθαρισμού που έλαβαν, αν και ατελή, γέμισαν με αισιοδοξία τον πρόξενο για την καλυτέρευση της υγιεινής στην πόλη, την οποία δεν κατάφερε κατά τα προηγούμενα χρόνια ο Σουλεϊμάν εφέντης[5].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - Χρονογραφία επιδημιών

1749	πανώλη, Τραπεζούντα
1796	πανώλη, Τραπεζούντα
1807	πανώλη, Τραπεζούντα
1809	πανώλη, Τραπεζούντα
1811	πανώλη, Τραπεζούντα
1812	πανώλη, Τραπεζούντα
1814	πανώλη, Τραπεζούντα
1815	πανώλη, Τραπεζούντα
1823	τύφος, Τραπεζούντα
1824	πανώλη, Αργυρούπολη
1827	πανώλη, Αργυρούπολη
1829	πανώλη, Τραπεζούντα
1831	πανώλη, Τραπεζούντα
1835-1836	πανώλη, Τραπεζούντα
1837	πανώλη, Τραπεζούντα
1838	πανώλη, Τραπεζούντα
1840	πανώλη, Τραπεζούντα
1841	χολέρα, Τραπεζούντα
1843	πανώλη, Τραπεζούντα
1845	χολέρα, Κρώμνη-Αργυρούπολη
1847	χολέρα, Τραπεζούντα
1848	χολέρα, Τραπεζούντα
1851	πανώλη, Κερασούντα, Αργυρούπολη
1855	πανώλη, Αργυρούπολη
1864	πανώλη, Τραπεζούντα και περίχωρα
1865	χολέρα, Τραπεζούντα, Μερζιφούντα
1866	χολέρα, Alipoongar, κοντά στο Ντιγιαρμπακίρ
1872 (Απρ.)	καραντίνα στην Τραπεζούντα λόγω χολέρας στην Κωνσταντινούπολη
1880	χολέρα, Τραπεζούντα
1892	χολέρα, Τραπεζούντα
1893	χολέρα, Τραπεζούντα, Ερζερούμ-Ban
1894	χολέρα, Τραπεζούντα
1894-1895	χολέρα, Μερζιφούντα
1895	χολέρα, Ερζερούμ

Αλλά και η παραμονή του Οσμάν Αγά διήρκεσε μικρό χρονικό διάστημα. Αντικαταστάθηκε στις 2 Απριλίου του 1840 από τον Μουσσά μπέη τον οποίο συνόδευε ο γάλλος γιατρός Gilbert. Οι πολυάριθμες κατηγορίες εναντίον του Μουσσά μπέη είχαν σαν αποτέλεσμα την αντικατάσταση του από τον Μουσταφά εφέντη, ο οποίος κατέφτασε με τη συνοδεία ενός άγγλου γιατρού. Ο Μουσταφά

εφέντης παρέμεινε στην πόλη χωρίς να συμβεί κάποιο σημαντικό περιστατικό μέχρι το Μάρτιο του 1844, οπότε αντικαταστάθηκε από τον Σεχίρ εφέντη, ο οποίος έφερε μαζί του ένα αυστριακό γιατρό[6]. Τον επόμενο χρόνο παρατηρείται νέα αλλαγή. Ο Σεχίρ εφέντης αντικαθίσταται από τον Μεχμέτ εφέντη, νέο το οποίο κάνει πάλι τον πρόξενο να ελπίζει πως οι θετικές συνέπειες της καραντίνας από εκείνη τη στιγμή και εξής δεν θα είναι μια ουτοπία[7].

Η κακή οργάνωση των υπηρεσιών υγιεινής φαίνεται σε μια επιτόπια έρευνα που πραγματοποίησε ο γιατρός της γαλλικής διπλωματικής αποστολής στην Κωνσταντινούπολη. Ο γιατρός Fauvel πραγματοποίησε στις 23 Ιουλίου του 1849 μια επίσκεψη στην Τραπεζούντα, με τη συνοδεία της αυστριακής επιτροπής η οποία είχε ως καθήκον της, την επιθεώρηση των υπηρεσιών καραντίνας της Ανατολικής Μεσογείου. Αφού επισκέφτηκαν τα λαζαρέτα της Σαμψούντας, της Τραπεζούντας και του Βατούμ, πείστηκαν για τη μη χρησιμότητα της μεθόδου της καραντίνας, οι οποίες με δεδομένη την κακή οργάνωση των υπηρεσιών τους δεν προσέφεραν καμιά εγγύηση σε περίπτωση που η πανώλη θα ξεσπούσε στην Περσία, στο Ερζερούμ ή σε οποιοδήποτε σημείο του εσωτερικού της χώρας[8].

Ο Panzac μετά την ανάλυση του περιεχομένου των παραπάνω γραμμάτων που στέλνονται από το προξενείο της Τραπεζούντας καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: Το λοιμοκαθαρτήριο διευθύνεται από έναν τούρκο αξιωματούχο αλλά το ευρωπαϊκό κύρος εξασφαλίζεται από έναν ευρωπαίο γιατρό. Και οι δυο διορίζονται, απολύονται ή μετατίθενται από το ύπατο συμβούλιο υγείας της Κωνσταντινούπολης. Το υπόλοιπο προσωπικό φαίνεται πως προσλαμβάνεται επιτόπου από τον διευθυντή του ιδρύματος. Η διευθύνουσα ομάδα αλλάζει πολύ συχνά, συγκεκριμένα έξι φορές μέσα σε επτά χρόνια. Παρόλο που τα μέτρα είναι ελλιπή ο Panzac αναγνωρίζει τη θετική συμβολή της μέριμνας αυτής που επιδεικνύει το συμβούλιο υγείας, ως προς στο να εγκατασταθεί μια περίοδος σχετικής υγείας στο πασαλίκι της Τραπεζούντας[9].

Από μια κοινοποίηση της υγειονομικής διεύθυνσης της Κωνσταντινούπολης που δημοσίευσε στα 1881 η *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, μπορούμε να φωτίσουμε περισσότερο την εικόνα που έχουμε για τα ληπτέα μέτρα της Κυβέρνησης σχετικά με την αντιμετώπιση της εξάπλωσης των επιδημιών. Για την θαλάσσια συγκοινωνία προβλεπόταν εικοσιτετράωρη επιτήρηση και ιατρική επίσκεψη κατά την άφιξη και την αναχώρηση. Όλα τα πλοία που προέρχονταν από περιοχές που πλήττονταν από επιδημία έπρεπε να περάσουν από λοιμοκαθαρτήριο. Η είσοδος στο λιμάνι επιτρεπόταν μόνο με τη συγκατάθεση του αρμόδιου συμβουλίου και αφού επιβάλλονταν σε αυτό όλες οι λοιπές διατάξεις του κανονισμού που είχε συσταθεί. Για την χερσαία συγκοινωνία είχε σχηματιστεί υγειονομική ζώνη στην

συροαιγυπτιακή μεθόριο και είχαν δημιουργηθεί υγειονομικοί σταθμοί σ' κομβικά σημεία. Εφαρμοζόταν επίσης δεκαήμερη υγειονομική κάθαρση, δηλαδή η καραντίνα [\[10\]](#).

Στην περιοχή που εξετάζουμε η ζώνη αυτή επεκτεινόταν από το Ντιγιαρπακίρ, τη Μαλάτια και τη Σεβάστεια στο εσωτερικό και τη Σαμψούντα και Τραπεζούντα στα παράλια. Στην υγειονομική αυτή ζώνη ελέγχονταν οι εισαγωγές από την ανατολική πλευρά της Ανατολίας. Ο ισχύων κανονισμός προέβλεπε ένα λοιμοκαθακτήριο 10 ημερών για τους ταξιδιώτες και 15 ημερών για τα εμπορεύματα, τα οποία προέρχονταν από την ανατολική Ανατολία, ενώ αυτή η υποχρέωση δεν ισχύει στην αντίθετη περίπτωση [\[11\]](#).

Κατά καιρούς δημοσιεύτηκαν διάφορες μελέτες αντιμετώπισης των επιδημιών από γιατρούς οι οποίοι ασχολήθηκαν με την αντιμετώπιση των λοιμωδών ασθενειών. Στις μελέτες αυτές προτάθηκαν διάφοροι τρόποι θεραπείας και αντιμετώπισης της ασθένειας. Μεταξύ άλλων αναφέρεται η παρασκευή σκευασμάτων για κατάποση με ποικιλία συστατικών, όπως λάβδανο, ρεβέντι, καμφορά, πιπερόριζα, κάρδαμο κ.α., ενώ αναφέρεται επίσης η πόση διάφορων αλκοολούχων διεγερτικών όπως το μπράντι κ.α. [\[12\]](#)

Le Petit Journal

ABONNEMENTS
11, rue Lafayette, 11
15 BUREAUX EN TOUT LE MONDE

5

SUPPLEMENT ILLUSTRÉ

5

ABONNEMENTS

17ME ANNEE

44

NUMÉRO 1710

DIRIGÉ PAR M. L. KROCHENKOFF

PAR AN	100	FR.
PAR TRIMESTRE	33	FR.
PAR SEMAINE	3	FR.

LE CHOLÉRA

Η διάρκεια της ασθένειας

Από τη στιγμή που κάποιος θα προσβάλλονταν από την επιδημία, είτε χολέρα, είτε πανώλη, κατέληγε συνήθως μέσα στις επόμενες ώρες. Έχουμε αναφορές που μας λένε σε πόση ώρα κατέληξε το θύμα μετά την προσβολή του από την ασθένεια. Για παράδειγμα ο αμερικανός ιεραπόστολος Edward Dodd, ο οποίος προσβλήθηκε από τη χολέρα το απόγευμα της 18^{ης} Αυγούστου, ημέρα Παρασκευή, πέθανε την επόμενη μέρα στις 7 το πρωί, μέσα δηλαδή σε ελάχιστες ώρες[13]. Το ίδιο συνέβη και με τον καπουτσίνο ιεραπόστολο π. Carlo da Castel S. Pietro, ο οποίος κατέληξε μέσα σε 8 ώρες[14]. Επίσης η γυναίκα του αμερικάνου ιεραπόστολου David Stoddard κατέληξε στην καραντίνα της Τραπεζούντας σε ελάχιστες ώρες[15]. Στη μελέτη του για την αντιμετώπιση της χολέρας ο γιατρός Dr. Pratt αναφερόμενος στη διάρκεια της ασθένειας γράφει χαρακτηριστικά: «Δυο από αυτούς που πέθαναν, πέθαναν μέσα σε έξι ώρες μετά τα πρώτα συμπτώματα, ένας σε εννιά ώρες και διάφοροι άλλοι σε δώδεκα ώρες»[16].

Φαίνεται, όμως, ότι δεν μπορούμε να μιλήσουμε με ακρίβεια για την διάρκεια της ασθένειας, αφού αυτή εξαρτάται από πολύπλοκες αιτιακές σχέσεις όπως είναι το είδος της επιδημίας, αλλά και οι ίδιες οι κοινωνίες και οι άνθρωποι στις οποίες ξεσπά.

Ο ΑΓΙΟΣ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

[1] Βλ. Κώστα Π. Κωστή, *Στον καιρό της πανώλης...*, ό.π., όλο τον επίλογο, σ. 291-300.

[2] Βλ. Επαμεινώνδα Κυριακίδη, *Βιογραφία...*, ό.π., σ. 121-122.

[3] Ευχαριστώ τον συνάδελφο Βασίλη Μείχανετσίδη για την πολύτιμη βοήθεια του στη μετάφραση των γαλλικών κειμένων.

[4] Daniel Panzac, *La Peste...*, ό.π., σ. 485.

[5] Στο ίδιο.

[6] Στο ίδιο.

[7] Στο ίδιο.

[8] Στο ίδιο.

[9] Daniel Panzac, *La Peste...*, ό.π., σ. 486 και 488.

[10] «Κοινοποίησις», *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 2 (1880-1881) 316.

[11] Daniel Panzac, *La Peste...*, ό.π., σ. 490.

[12] A missionary physician, "The cholera and its treatment", *The Missionary Herald*, τ. 62, τεύχ. 3 (Mar 1866) APS Online, σ. 65.

[13] "Rev. Edward Mills Dodd", *The Missionary Herald*, τ. 61, τεύχ. 12 (Dec 1865) APS Online, σ. 380.

[14] Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Minori...*, ό.π., σ. 365.

[15] "American Board of Commissioners for Foreign Missions. Fortieth Annual Meeting", *The Missionary Herald*, τ. 45, τεύχ. 10 (Oct 1849) APS Online, σ. 337.

[16] A Missionary Physician, "The Cholera and its treatment", *The Missionary Herald*, τ. 62, τεύχ. 3 (Mar 1866) APS Online, σ. 65.

<https://bit.ly/3cXlw47>